

Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.)

Kvalitativ analyse. Syv traditioner

København: Hans Reitzels Forlag 2017. 419 sider

Marte Mangset

Postdoktor, Senter for profesjonsstudier, Høgskolen i Oslo og Akershus

marte.mangset@hioa.no

Jeg innbiller meg at jeg lærte lite av pensumbøkene om kvalitativ metode opp gjennom studietiden. Jeg husker metodebøkene som et litt innholdsløst pliktløp, tekst om noe man egentlig bare kunne lære gjennom å prøve det selv i praksis. Min veileder og metodementor gjennom flere år anbefalte meg også å la være å prøve å lese meg fram til gode metodekunnskaper, og heller bare kaste meg ut i det. Nå, mange år, 235 intervjuer og tusenvis av sider med kodete intervjudata seinere, har jeg kommet fram til at ja, man lærer mest gjennom å prøve seg fram selv, men gode metodetekster kan likevel være fruktbare. De kan få deg til å bli mer bevisst på hva du faktisk har gjort og hvorfor, og til å bli mer bevisst om hva du bør prøve å gjøre bedre. Ikke minst handler det om å bli bevisst på hvordan forforståelser av ulike slag, teoretiske, normative eller kulturelle, kan legge føringer på datainnsamling og analyse. Gode metodetekster bør gi oss verktøy som gjør det mulig for oss å gripe data på en slik måte at empirien kan vise noe vi ikke visste fra før. Spørsmålet er da, er denne boka en slik tekst?

En ting er kvalitativ metode generelt, men dette er også et spørsmål som gjelder kvalitativ analyse spesielt. Stadig hører jeg fra studenter at de vil ha mer undervisning om og hjelp til å gjøre analysen. De har kanskje gjennomført intervjuer eller observasjon, men sliter med å komme i gang med analysen, de vet ikke hva de skal gjøre. Selv om min refleks tilsier «just do it», så tror jeg de er inne på noe. Også i tidsskrifter begynner man å etterspørre en mer eksplisitt redegjørelse i metoddelen av en artikkel for hvordan man har gått fram når man har analysert materialet. Sånn sett er boka til Margaretha Järvinen og Nanna Mik-Meyer en kjærkommen utgivelse. Men er den noe god? Vil dette hjelpe studenter og forskere til å gjøre bedre analyser?

Jeg må innrømme at lesningen av denne boka ikke fikk meg til å kaste all min gamle skepsis mot metodelitteratur på båten, og i andre del av denne anmeldelsen skal jeg komme tilbake til hva jeg anser som de svakere aspektene ved utgivelsen. Men alt i alt mener jeg likevel at boka er et godt og viktig bidrag til metodelitteraturen, og jeg vil anbefale studenter og forskere som jobber med kvalitative analyser å lese den. Dette er grunnene til det:

Järvinen og Mik-Meyer har redigert en antologi med en overordnet innledning og 15 ytterligere kapitler. De har selv forfattet innledningen sammen, og denne gir blant annet en fin, kortfattet historisk oversikt over utviklingen av litteratur om kvalitativ metode og en grei oversikt over sentrale elementer i mange tilnæringer til kvalitativ analyse. I tillegg har redaktørene forfattet hvert sitt kapittel, og videre har 15 andre samfunnsvitenskapelige forskere bidratt med kapitler om de forskningstradisjonene de er eksperter på.

Antologien heter *Kvalitativ analyse. Syv tradisjoner*, og denne streite, rett fram-tilnærmingen er blant bokas styrker. Det er åpenbart hva du får, slett ikke noe mystisk: Du får presentert syv ulike tradisjoner for kvalitativ analyse: symbolsk interaksjonisme, fenomenologi, hermeneutikk, grounded theory, narrativ analyse, diskursanalyse og aktør-nettverk-teori. Man er kanskje ikke interessert i alle, og det går fint an å gå til denne boka og bare lese kapitlene om den ene tradisjonen man selv jobber med og vil lære mer om. Enkelte av bidragene er også ganske lik andre utgivelser av samme forfattere, og man kunne i og for seg sikkert lest mye av det som står i denne boka ved å samle sammen artikler eller bokkapitler fra rundt omkring. Men det krever jo også en del jobb å samle sammen slik litteratur, og her har Järvinen og Mik-Meyer gjort det for oss. Det ligger også en reell styrke i det å legge fram en hel rekke analysetradisjoner ved siden av hverandre og å lese dem alle, fordi man derigjennom blir mer bevisst på hva som særmerker den enkelte, hva som skiller ulike tilnæringer fra hverandre og hva flere tradisjoner har til felles. Det å lese presentasjonene av, og forsvarene for, de ulike tradisjonene, inviterer også til en mer dyptpløyende refleksjon om innholdet i sentrale begreper som «teori», «forklaring» og «beskrivelse».

Bokas struktur er også god: Hver tradisjon blir først presentert gjennom et kapittel som i utgangspunktet legger mest vekt på tradisjonens historiske framvekst og hovedelementer eller kjennetegn. Videre kommer et kapittel til om samme tradisjon, men hvor det i større grad er snakk om å vise hvordan denne tilnærmingen er blitt brukt i konkrete empiriske eksempler. Selv om det er litt variasjon i hvor strengt denne strukturen er fulgt for alle tradisjonene, er den jevnt over gjennomført og fungerer veldig godt.

Det er mange gode bidrag her, og hvilke man setter mest pris på, vil kanskje variere med hvilke tilnæringer man har mest interesse for, men ikke bare. Jeg vil blant annet framheve Kathy Charmaz' kapittel om *grounded theory*. Uten at jeg er noen ekspert på denne forskningstradisjonen så kjenner jeg til en del sentrale tekster om den, og lærte likevel noe nytt av å lese dette kapitlet. Jeg forstod bedre hva skillelinjene internt mellom ulike grounded theory-forskere går ut på, og på en litt annen måte enn jeg har forstått disse skillelinjene før. Det var også interessant å se kapitlet om *grounded theory* i forhold til kapitlene om fenomenologi og narrativ analyse. Slik ble jeg mer bevisst på hvordan det konkrete kodearbeidet innenfor hver av disse tradisjonene foregår på ulike måter, og jeg fikk tenkt igjen hvorvidt det jeg vanligvis holder på med når jeg koder, stemmer mest overens med den ene eller den andre retningen. Og på tross av at jeg ikke egentlig er noen særlig tilhenger av aktør-nettverk-teori, så må jeg si at de to kapitlene om denne retningen tok opp flere svært gode spørsmål om forholdet mellom beskrivelse, forklaring og teori som har relevans også ut over ANT-perspektivet. Dette er begreper jeg mener vi altfor ofte tar for gitt, på tross av at vi bruker dem på svært ulike måter. Nettopp i metodelitteratur som dette er det viktig å presisere hva vi mener og vise sammenhengen mellom vår forståelse av disse begrepene og måten vi går fram på når vi analyserer.

Men som jeg skrev innledningsvis, preges utgivelsen også av noen svake sider. Denne styrken i å presentere syv ulike tradisjoner innenfor de samme to permene kunne kanskje vært utnyttet i enda større grad av redaktørene, og de kunne bidratt med en mer inngående overordnet diskusjon på tvers av de syv tradisjonene. Det gjøres jo delvis i innledningen, men redaktørene kunne med fordel ha skrevet et avslutningskapittel hvor de drøftet mer inngående de spørsmålene, av nettopp vitenskapsteoretisk og metodisk art, som kom opp i løpet av de ulike kapitlene og som sammenstillingen av tradisjoner inviterer til. En mer inngående diskusjon av forskjellen på forståelsen av deskriptive analyser og kravet til forklaring i *grounded theory* og aktør-nettverk-teori, er blant de spørsmålene boka inviterer til, men ikke følger opp.

Samtidig som jeg kunne ønske meg noe mer metodologiske diskusjoner i et overgripende avslutningskapittel, kunne boka også vært styrket av enda mer konkrete og empiriske eksempler i kapitlene. Jeg har stor forståelse for at det er utfordrende å gjete en flokk bidragsytere til en slik antologi, og i det store og det hele har redaktørene absolutt lyktes i å få forfatterne med på leken og til og med noen ganger å referere til hverandre. Men med tanke på studentenes frustrasjon over å ikke gripe hva det er man egentlig gjør når man analyserer, kunne det nok vært en fordel med enda mer konkrete beskrivelser av hva de ulike forskerne har gjort i møte med sine data.

Når det gjelder utvalget av de syv tradisjonene de har valgt å behandle, er jeg i utgangspunktet positiv. Det eneste som plager meg litt, er at de ikke har behandlet tematisk analyse i et eget kapittel. Dette er noe studenter ofte etterspør og som for mange forskere virker som den mest presise beskrivelsen av det de faktisk gjør, uten at de nødvendigvis har tenkt på seg selv som representanter for en spesifikk analysetilnærming. Man kan så absolutt diskutere om det overhodet er en egen analysetilnærming, eller om det bare er en måte å analysere eller kode på som inngår i flere av de presenterte tradisjonene. Likevel synes jeg dette er noe redaktørene kunne tatt opp og drøftet hvorvidt tematisk analyse er en egen tilnærming eller ikke. Man kan se for seg at det ville vært opplysende for både studenter og forskere.

Som siste svake punkt vil jeg nevne at denne boka dessverre bekrefter alle stereotypiske forestillinger folk måtte ha om hva slags forskningsobjekt kvalitativ analyse egner seg til å studere. Det er kronisk syke med vage diagnoser, funksjonshemmede, kvinnelig sexturisme, rusbruk etc. Det er ikke det at jeg ikke mener at dette er gode og viktige temaer og forskningsobjekter, eller at kapitlene som handler om disse emnene ikke er gode, det er bare det at det er så typisk at kvalitative forskere holder på med slikt. Jeg kunne ønsket meg eksempler fra flere «hardere» temaer som makt, økonomi, menn og ledere. Ikke fordi jeg mener at det er viktigere, men fordi jeg mener det er viktig å vise at kvalitative metoder har sin plass også i studiet av slike temaer, at det er mindre kjent i sosiologien og statsvitenskapen, og at det kunne vist en større bredde i anvendelsen av disse analyseformene enn det mange er vant til å tenke. Dessverre tror jeg at de som i utgangspunktet synes at kvalitative metoder er litt *soft*, neppe kommer til å skifte mening i møte med denne boka.

Men for alle oss som ikke trenger å bli overbevist om at kvalitativ analyse er en sentral og fruktbar tilnærming i samfunnsvitenskapelig forskning, så gir denne boka en god oversikt over sentrale posisjoner, flere gode eksempler på konkret kvalitativ analyse og en anledning til å reflektere selv over forholdet mellom tradisjonene. Jeg vil anbefale studenter og forskere som jobber med kvalitativ analyse å lese denne, men for å bli gode må de først og fremst gjøre mange slike analyser selv.